

В І Д Г У К

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора
Ващук Олесі Петрівни
на дисертаційне дослідження Мурзо Євгенії Олександрівни
на тему: **«Розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із
мародерством»**,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 – Право,
Національна академія внутрішніх справ (Київ, 2025)

Дисертаційна робота Євгенії Олександрівни Мурзо присвячена комплексному дослідженню теоретичних, методологічних та практичних засад розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством. Актуальність обраної тематики обумовлена суттєвим зростанням суспільної небезпеки цього явища в умовах воєнного стану в Україні, а також необхідністю удосконалення криміналістичної методики документування та доведення таких правопорушень.

Робота відзначається системним підходом до визначення поняття мародерства як об'єкта кримінально-правової охорони, формування типових слідчих ситуацій, розроблення ефективних алгоритмів взаємодії між органами досудового розслідування та суб'єктами сектору безпеки і оборони. Дисертантка також приділяє увагу використанню спеціальних знань, електронних доказів, технічних засобів, у тому числі у межах негласних слідчих (розшукових) дій, що є важливим з огляду на виклики сучасної криміналістики.

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження Євгенії Олександрівни Мурзо «Розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством» зумовлена глибокими суспільними, правовими та криміналістичними викликами, що постали перед українською державою у зв'язку з повномасштабним вторгненням збройних сил російської федерації на територію України.

У воєнний період суттєво зросла кількість кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством, які завдають шкоди не лише конкретним особам, а й підривають основи національної безпеки, правопорядку, викликають суспільний резонанс і деморалізують населення. Водночас, відсутність окремої кримінально-правової норми щодо мародерства в національному законодавстві та усталеної правозастосовної практики утруднює кваліфікацію таких діянь і належну протидію їм у рамках досудового розслідування.

Проблематика розслідування мародерства потребує науково обґрунтованих підходів до визначення ознак цього явища, особливостей механізму вчинення правопорушень, типових слідчих ситуацій, алгоритмів дій слідчих і оперативних підрозділів, а також залучення спеціальних знань і цифрових доказів. У зв'язку з цим виникає нагальна потреба в удосконаленні криміналістичних методик та розробленні рекомендацій для практиків.

Таким чином, обрана тема відповідає актуальним викликам часу, має вагомим практичне значення для діяльності правоохоронних органів, сприяє підвищенню ефективності боротьби з правопорушеннями в умовах воєнного стану, а також становить інтерес для наукової спільноти в галузі криміналістики та кримінального процесу.

Авторка у теоретичній частині дослідження використала праці таких українських вчених, як, «Д. Авзалова, А. Бабенко, О. Вашук, В. Вичавка, А. Вознюк, В. Греченко, Є. Діденко, О. Кисельов, В. Коломієць, В. Кондратьєва, С. Кучевська, Я. Лизогуб, С. Лихова, І. Лопатюк, О. Мальцев, П. Назаренко, Ю. Нузбан, С. Обшалов, С. Орлик, А. Пазій, К. Першина, А. Пишна, Д. Поліщук, О. Предместніков, Д. Санакоєв, І. Сиводед, В. Сокурєнко, О. Таран, Г. Тетерятник, О. Хабло, К. Чаплинський, С. Чернявський, Ю. Чорноус, В. Шевчук» (стор. 18-19). До того ж, було досліджено напрацювання іноземних вчених, зокрема праці К. Дж. Бак (Ірландія), К. Брух (Сполучені Штати Америки), М. Шериф Бассіуні

(Єгипет), Дж. Мастандреа Бонавірі (Італія), Г. Вашефорт (Велика Британія), Р. Гайс (Німеччина), Л. ван ден Герік (Нідерланди), Х. Ель Дебух (Італія), Е. Т. Дженсен (Сполучені Штати Америки), Д. Х. Дрангініс (Сполучені Штати Америки), А. Зборовська (Польща), Дам-Де Йонг (Нідерланди), О. Карлтон (Австралія), Д. Кіану Сай (Сполучені Штати Америки), П. Дж. Кінан (Сполучені Штати Америки), М. А. МакГрегор (Канада), Т. Мусаєв (Азербайджан), Р. О'Кіф (Велика Британія), Дж. Пайпер (Велика Британія), К. Перон (Франція), О. Радікс (Сполучені Штати Америки), Дж. Стюарт (Канада), Дж. Феррарі (Італія), А. Циммерман (Німеччина), Е. Шмід (Швейцарія) та ін.» (стор. 18-19).

Дисертантка відзначає, що до числа нещодавніх криміналістичних досліджень, що стосуються тематики дисертації, належать роботи «А. Пазія «Кримінологічна характеристика та запобігання крадіжкам, що вчиняються в Україні в умовах воєнного або надзвичайного стану» (2024) та К. Шевчишена «Розслідування воєнних злочинів в Україні» (2024)» (стор. 19).

Авторка наголошує, що проведений аналіз слідчої та судової практики вказує на брак належного методичного забезпечення процесу доказування у справах зазначеної категорії, на відміну від інших кримінальних правопорушень. Зокрема, слідчі часто не мають у своєму розпорядженні чітко сформульованих методичних підходів та алгоритмів дій, що ускладнює ефективне здійснення досудового розслідування у кримінальних провадженнях, пов'язаних із мародерством.

Таким чином, в роботі чітко окреслено надзвичайну актуальність теми, обраної авторкою для дисертаційного дослідження. У контексті триваючої збройної агресії проти України, зростання кількості злочинів, пов'язаних із мародерством, та необхідності забезпечення належного правового реагування на такі діяння, дана наукова робота відповідає нагальним викликам часу. Актуальність дослідження зумовлена також обмеженим обсягом попередніх наукових напрацювань у цій сфері, що підсилює цінність і своєчасність дисертації.

Наукове дослідження пані Мурзо має **зв'язок з відповідними науковими програмами, планами, темами** та виконувалось відповідно до Річної національної програми під егідою Комісії Україна – НАТО на 2021 рік (затверджена Указом Президента України від 11 травня 2021 року № 189/2021), Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки (розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 року № 756-р), Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 року № 454), Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки (рішення Вченої ради від 21 грудня 2020 року, протокол № 23). В роботі зазначено, що тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 25 жовтня 2022 року (протокол № 14) і включено до Переліку тем дисертаційних досліджень Національної академії правових наук України, затверджених 2022 року (стор. 20).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації підтверджується коректно сформульованими й обґрунтовано визначеними завданнями дослідження, які були успішно реалізовані авторкою, а також доцільним використанням комплексу загальнонаукових і спеціальних методів, застосованих у процесі проведення дисертаційного аналізу. Високий рівень наукової **обґрунтованості та достовірності** отриманих результатів забезпечено завдяки застосуванню авторкою цілісної системи загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, спрямованих на досягнення об'єктивних і перевірених наукових висновків, зокрема: «загальнонаукові методи: діалектичний та формально-логічний – застосовано для дослідження поняття мародерства, аналізу його кримінально-правової кваліфікації, механізмів розслідування та проблем доказування (розділ 1); системний метод використано для дослідження розслідування мародерства як комплексного процесу, що включає взаємодію кримінально-правових,

кримінально-процесуальних та криміналістичних аспектів (2.2); структурно-функціональний метод застосовано для аналізу ролі правоохоронних органів у розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством, їхніх повноважень та взаємодії між собою (2.2, 2.3); спеціальні методи: догматичний – застосовано для уточнення правових категорій і понятійно-категоріального апарату, що використовуються в межах кримінального законодавства (1.2, 1.3); історико-правовий метод використано для дослідження генезису законодавчого регулювання кримінальної відповідальності за мародерство в Україні та інших країнах (1.1, 1.2); порівняльно-правовий метод застосовано для аналізу законодавчих підходів до регулювання мародерства в Україні та міжнародному праві (1.2, 2.1); логіко-юридичний метод застосовано для аналізу відповідності положень Кримінального кодексу України міжнародним стандартам, що дозволило обґрунтувати необхідність доповнення його статтею 438-1 щодо воєнних злочинів проти власності (1.2); метод контент-аналізу застосовано для виявлення тенденцій у текстах матеріалів кримінальних проваджень та судових рішень щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством, зокрема щодо частоти використання певних правових норм, типових аргументів судів та особливостей їхньої мотивації (1.2, 2.2, 3.3); соціологічний метод (анкетування) застосовано для аналізу думок слідчих та детективів Національної поліції України й Державного бюро розслідувань щодо особливостей розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством (2.3, 3.2, додаток А до дисертації); статистичний метод використано для аналізу статистичних даних щодо кількості розслідуваних кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством (1.1, 1.2, 2.2, 2.4, 3.3)» (стор. 22-23).

До **емпіричної бази** такого дослідження включено: зведені дані вивчення «100 кримінальних проваджень за ч. 4–5 ст. 185, 438 КК України, у період з 2022 до 2024 роки (у різних регіонах України) та узагальнені

матеріали вивчення 150 судових рішень, винесених національними судами за кримінальними правопорушеннями, передбаченими ч. 4–5 ст. 185, 432, 438 КК України, у період з 2022 по 2024 роки з Єдиного державного реєстру судових рішень, а також рішення міжнародних судових інстанцій, зокрема Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії та Спеціального суду для Сьєрра-Леоне, що стосуються розслідування та судового розгляду випадків розграбування майна в умовах збройного конфлікту; зведені дані анкетування працівників слідчих підрозділів (серед 50 респондентів – Національної поліції України, Державного бюро розслідувань); систематизовані матеріали Єдиного звіту про кримінальні правопорушення Офісу Генерального прокурора за 2022 рік та січень 2025 року; огляди офіційних звітів і довідок» (стор. 23-24).

Наукова новизна результатів дослідження. Дисертація відзначається **науковою новизною**, бо за характером і змістом розглянутих питань є одним із перших в Україні комплексних досліджень, у якому на монографічному рівні сформульовано низку наукових положень, висновків і рекомендацій щодо розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством.

Наукова новизна дисертаційного дослідження розкривається через основні положення та висновки, сформульовані авторкою в результаті самостійно проведеного наукового аналізу (стор. 24–26 дисертації), серед яких варто виокремити наступне:

«уперше: сформульовано криміналістичну класифікацію кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством, що дозволяє чітко розмежовувати крадіжку в умовах воєнного або надзвичайного стану (ч. 4 ст. 185 КК України), мародерство (ст. 432 КК України), розграбування майна як воєнний злочин (ст. 438 КК України); сформовано типові слідчі ситуації за ст. 432 КК України (мародерство), що включає аналіз обставин, джерел доказової інформації та першочергових слідчих (розшукових) дій, що дозволяє оптимізувати тактику розслідування; запропоновано

рекомендації щодо призначення судових експертиз у кримінальних провадженнях у мародерстві, що передбачає проведення дактилоскопічної, молекулярно-генетичної, трасологічної, біологічної, експертизи зброї та слідів і обставин її використання, експертизи матеріалів, речовин та виробів, почеркознавчої, фототехнічної, судово-хімічної експертизи, судово-медичної та комп'ютерно-технічної експертизи для ідентифікації викраденого майна та осіб, причетних до кримінального правопорушення в умовах відсутності сталої судової практики.

удосконалено: криміналістичну характеристику кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством, зокрема деталізовано: предмет злочинного посягання, типові способи вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством, особу правопорушника й потерпілого, а також обстановку, за якої вчиняються такі кримінальні правопорушення, слідову картину; перелік обставин, що підлягають доказуванню під час розслідування мародерства, зокрема щодо встановлення бойового контексту кримінального правопорушення, ідентифікації суб'єкта як військовослужбовця України, доведення умислу та корисливого мотиву, визначення розміру завданої шкоди, а також обтяжувальних факторів, зокрема групове вчинення, повторність або використання службового становища; розроблено підходи взаємодії слідчого з військовими структурами, що передбачають обмін оперативною інформацією, доступ до військових баз даних, використання супутникових знімків і координацію спільних слідчих (розшукових) дій із Національною поліцією України, ЗСУ та СБУ; систематизовано та визначено випадки обов'язкового (ч. 2 ст. 168, ст. 227, 238–239, ч. 5 ст. 245¹ КПК України) та необов'язкового залучення спеціаліста до кримінального провадження згідно з КПК України під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством; рекомендації щодо використання висновків спеціалістів як доказів у розслідуванні мародерства шляхом визначення вимог до документів, що можуть бути використані, та їх правильного

оформлення; рекомендації щодо тактики проведення слідчих (розшукових) дій: огляд місця події, обшук, допит у межах предмета дослідження, що сприяють підвищенню ефективності розслідування та знижують ризики допущення слідчих помилок.

набуло подальшого розвитку: типові слідчі ситуації у кримінальних провадженнях за ч. 4 ст. 185 та ст. 438 КК України, що становлять аналіз обстановки вчинення кримінального правопорушення, наявність або відсутність потерпілих, характер викраденого майна, доступність доказів і алгоритм першочергових слідчих (розшукових) дій; уточнено та систематизовано види спеціальних знань (криміналістичні, судово-медичні, психологічні, кіберзнання, економічні) та перелік технічних засобів (дрони, 3D-сканери, аналітичні системи Palantir Technologies, Clearview AI, мобільні ДНК-лабораторії, біометричні технології) для збору й перевірки доказів у кримінальних правопорушеннях, пов'язаних із мародерством» (стор. 24-266).

Ключові положення, висновки та пропозиції, викладені у дисертаційному дослідженні, знайшли **належне відображення** у публікаціях авторки, а також пройшли **достатню апробацію в процесі наукової та практичної діяльності.**

Апробація результатів дисертації. У 2022-2024 роках результати напрацювань дисертантки використовувалися в:

«науково-дослідній роботі для вирішення проблем протидії злочинності, зокрема під час удосконалення методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством (акт впровадження Харківського національного університету внутрішніх справ від 27.05.2024);

освітньому процесі під час оновлення методичних матеріалів із дисциплін «Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень», «Досудове розслідування», «Актуальні проблеми застосування кримінального процесуального законодавства», «Взаємодія

органів досудового розслідування з оперативними підрозділами та іншими правоохоронними органами під час протидії кримінальним правопорушенням», «Криміналістика», «Актуальні проблеми розкриття та розслідування кримінальних правопорушень» у вищих навчальних закладів правоохоронного спрямування (акт впровадження Харківського національного університету внутрішніх справ від 27.05.2024; акт впровадження Міжрегіональної академії управління персоналом від 31.10.2024)» (стор. 26).

Основні положення та висновки, сформульовані у дисертаційному дослідженні, були авторкою висвітлені у восьми наукових статтях, серед яких шість опубліковано у фахових виданнях, що на момент публікації входили до переліку наукових фахових видань України, а дві — у закордонних наукових виданнях. Крім того, авторкою представлено дев'ять тез доповідей, оприлюднених на наукових конференціях та 2 свідоцтва про реєстрацію авторського права на твір (№ 125993 від 25.04.2024; № 125994 від 25.04.2024).

Практичне значення результатів дослідження розкрито у використанні результатів дослідження експертами для організаційного, методичного та інформаційного забезпечення роботи (акт впровадження Київського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України від 13.08.2024); прокурорами для використання розроблених рекомендацій під час здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством (акт впровадження Спеціалізованої прокуратури у сфері оборони Центрального регіону України від 29.01.2025); органами досудового розслідування Національної поліції України під час проведення в системі службової підготовки, семінарів, нарад і підготовки листів-роз'яснень до органів досудового розслідування територіальних органів Національної поліції

України (акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України від 07.02.2025 № 20698-2025) (стор. 27).

Особистий внесок здобувача. Теоретичні висновки та результати дисертаційного дослідження є результатом самостійної наукової роботи авторки. Дисертація виконана нею особисто. Її структура, включаючи кількість і назви розділів та підрозділів, повністю відповідає тематиці та завданням дослідження, відображає логічну послідовність наукового пошуку, спрямованого на досягнення поставленої мети, та забезпечує цілісність і завершеність наукової праці.

Це формулювання відповідає вимогам до оформлення дисертаційних робіт, зокрема щодо самостійності виконання дослідження та відповідності структури дисертації її меті та завданням.

Перший розділ рукопису дисертації **«Теоретичні засади розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством»** присвячений стану наукової розробленості питань розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством, поняттю та криміналістичній класифікації кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством, криміналістичній характеристиці кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством, предмету протиправного посягання, способам вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством, особі правопорушника та потерпілого, обстановці вчинення та слідовій картині кримінальних правопорушень.

Авторка зазначає, що «відсутність чіткої різниці між крадіжкою, вчиненою в умовах воєнного або надзвичайного стану, мародерством і розграбуванням майна створює проблеми для правозастосовної практики. На тлі цього важливою є необхідність узгодження національного законодавства з міжнародними стандартами та розробка єдиного підходу до правової кваліфікації таких кримінальних правопорушень» (стор. 44-45).

До того ж, вчена засвідчує, що «вивчення матеріалів кримінальних проваджень засвідчило, що до структури криміналістичної характеристики

кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством, доцільно віднести такі елементи як: предмет злочинного посягання, способи вчинення, особи правопорушника та потерпілого й обстановка, в якій вчинюються кримінальні правопорушення, пов'язані з мародерством, – крадіжка, вчинена в умовах воєнного або надзвичайного стану (ч. 4 ст. 185 КК України), розграбування (ст. 438 КК України) та мародерство (ст. 432 КК України)» (стор. 71).

Дисертантка приходить до висновку, що «у випадку крадіжки, вчиненої в умовах воєнного або надзвичайного стану, предметом є майно, що належить іншій особі й має визначену матеріальну вартість. Ним може бути особисте майно цивільних осіб (гроші, електроніка, прикраси, одяг, харчові продукти), військове майно (амуніція, медичне обладнання, продукти військового призначення), а також майно інфраструктурних об'єктів (обладнання підприємств, транспортних компаній, лікарень)» (стор. 79).

Пані Мурзо відмічає, що «мародерство як військове кримінальне правопорушення (ст. 432 КК України) передбачає викрадення речей у загиблих або поранених, що знаходяться на полі бою, як таємне (крадіжка), так і відкрите (грабіж)» (стор. 86-87), «у мародерстві правопорушником є спеціальний суб'єкт, тобто військовослужбовець відповідних військових формувань (Збройні Сили України, Національна гвардія, Служба безпеки України тощо), або інші особи з військовими обов'язками, зокрема військовозобов'язані, які проходять збори. Військовослужбовцями можуть бути також іноземці, які на законних підставах проходять службу в ЗСУ. Особою потерпілого є вбита або поранена особа на полі бою, у якої забирають особисті речі, які не мають військового призначення» (стор. 93-94), а «слідова картина включає викрадені особисті речі або військову атрибутику, сліди фізичного контакту з тілами, відбитки пальців, показання інших військових або місцевих жителів, а також предмети, знайдені на полі бою, що свідчать про злочин» (стор. 100).

Авторка досліджує у **другому розділі** дисертації основи методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством та стверджує, що «у процесі розслідування мародерства необхідно довести подію кримінального правопорушення, включаючи час, місце та спосіб вчинення кримінального правопорушення, тобто підтвердити, що викрадення вчинено під час бойових дій або одразу після них. Важливо встановити склад злочину – форму вини та намір обвинуваченого, що він діяв з прямим умислом і мав корисливі мотиви з метою особистої вигоди» (стор. 119).

Пані Мурзо зазначає, що «мародери хизуються своїми діями в соціальних мережах, таких як Facebook, Instagram, TikTok, або в групах на платформах типу Telegram. Використовуючи інструменти для моніторингу соціальних мереж (як-от CrowdTangle або Hootsuite), можна відстежити контент, що потенційно свідчить про мародерство, включаючи зображення, відео та повідомлення» (стор. 142) та підкреслює, що «взаємодія між слідчими та інституціями сектору безпеки та оборони в розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством, потребує комплексного підходу. Успішне розслідування таких злочинів залежить від налагодженої взаємодії між слідчими та сектором безпеки й оборони, зокрема обміну інформацією, координації дій, спільних операцій, а також забезпечення технічної та інтелектуальної підтримки» (стор. 151).

До того ж, вчена рекомендує «під час затримання підозрюваного у вчиненні кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством, акцентувати на наявних телекомунікаційних та інших засобах зв'язку, пристроях для запису, відтворення та обробки цифрової інформації, речах і документах які можуть підтверджувати вчинення цих злочинів ним або іншими військовослужбовцями» (стор. 169).

В третьому розділі дисертації «**Проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством**» вчена наголошує, що «обшук може бути

проведений тільки за наявності відповідних підстав та згідно з вимогами процесуального законодавства. Для того, щоб обшук було дозволено провести, мають бути підтверджені факти, що свідчать про можливе знаходження речових доказів, а також має бути обґрунтована необхідність проведення обшуку» (стор. 187).

Авторка відмічає, що «проведення експертиз є особливо доцільним у випадках масового привласнення майна, адже саме експертні дослідження можуть підтвердити автентичність речей і встановити її належність законним власникам» (стор. 222), «загальні складнощі в проведенні НСРД є небезпека на полі бою, (окупаційні та бойові умови ускладнюють проведення розслідувань, збирання доказів і свідчень), обмежений доступ до територій (неможливість оперативного доступу до місця злочину та підозрюваних на окупованих територіях), ризики для слідчих (висока небезпека для життя та здоров'я слідчих під час проведення операцій у зоні бойових дій)» (стор. 230-231).

У висновках дисертаційної роботи узагальнено ключові результати проведеного дослідження, сформульовано основні положення та пропозиції, що стали підсумком наукового аналізу, здійсненого авторкою. Висновки є логічно послідовними, добре аргументованими та достовірними, повною мірою відображають зміст досліджуваних питань і свідчать про їх практичну значущість та можливість застосування у відповідних галузях діяльності.

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи дозволяє висловити низку окремих зауважень (рекомендацій, міркувань), які можуть стати предметом фахової дискусії під час захисту та бути врахованими авторкою у подальшій науковій діяльності в обраному напрямі. Зокрема:

1. У дисертаційному дослідженні авторкою застосовано широкий спектр загальнонаукових і спеціальних методів, які дозволили досягти поставленої мети та реалізувати визначені завдання. Разом із тим, залишається відкритим питання щодо обґрунтування саме такого вибору

методів: чи розглядалися альтернативні методологічні підходи, зокрема кількісні або емпіричні методи аналізу, що могли б доповнити або поглибити результати дослідження? Доцільним видається також уточнити, чи мала дослідниця намір використати інші методи (наприклад, криміналістичне моделювання, порівняльно-правовий аналіз практики зарубіжних країн щодо окремих питань тощо), однак відмовилась від них через об'єктивні обмеження — брак доступу до відповідних емпіричних даних, нормативно-процесуальні обмеження або часові рамки дослідження. Які міркування стали визначальними під час відбору методів дослідження, і чи були інші методи, які Ви вважали доцільними, однак не змогли застосувати через обмеження дослідницького середовища?

2. У дисертаційній роботі належно обґрунтовано практичне значення здобутих результатів, а також подано інформацію про акти впровадження у сферу правоохоронної діяльності, освітній процес та науково-дослідну роботу. Водночас виникає слушне питання щодо перспектив подальшого практичного використання напрацювань авторки. Зокрема, дисертація містить численні теоретичні висновки, узагальнення та криміналістичні рекомендації, однак потребує конкретизації шляхів їхньої імплементації в реальну практику досудового розслідування: у вигляді методичних рекомендацій, навчальних модулів, уніфікованих алгоритмів чи оновлення відомчих інструкцій. Які саме кроки Ви вважаєте найбільш ефективними для впровадження результатів Вашого дослідження в практичну діяльність слідчих, прокурорів та експертів? Чи розглядали Ви можливість розроблення нормативно-методичних документів на основі Вашої роботи?

3. У дисертації комплексно розкрито питання розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством, що створює міцне підґрунтя для формування наукової основи щодо реагування на такі злочини в умовах воєнного стану. Водночас слід зауважити, що тема має потенціал для подальших наукових розвідок, зокрема в суміжних напрямках.

Залишається відкритим питання щодо перспектив вивчення окремих аспектів, таких як психологічні особливості осіб, які вчиняють мародерство, інформаційна безпека та роль цифрових доказів у розслідуванні цих правопорушень, а також порівняльно-правовий аналіз підходів до кваліфікації мародерства в законодавстві інших держав. Які напрями Ви вважаєте найбільш перспективними для подальшого наукового дослідження у сфері протидії кримінальним правопорушенням, пов'язаним із мародерством, і які наукові питання, на Вашу думку, потребують глибшої розробки?

Висловлені зауваження та побажання мають уточнюючий і дискусійний характер, не є принциповими й жодним чином не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження. Вони не зменшують цінність отриманих результатів, не ставлять під сумнів самостійність проведеного дослідження й не заперечують наявності у роботі всіх необхідних наукових якостей.

Дисертація вирізняється чіткою логічною структурою, викладена грамотно, фаховою мовою з дотриманням наукового стилю, що свідчить про належний рівень володіння авторкою спеціальною науковою термінологією. Зміст дослідження підтверджує його завершеність, методологічну послідовність та авторське осмислення предмета дослідження. Додатки мають прикладне значення, логічно пов'язані з основним текстом і слугують ілюстрацією або емпіричним підтвердженням викладених положень. Оформлення та обсяг дисертаційної роботи повністю відповідають чинним вимогам Міністерства освіти і науки України.

Викладене дає підстави для остаточного висновку про те, що дисертація на тему: **«Розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством»**, яка подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право є завершеним самостійним дослідженням актуальної і важливої для сучасної науки теми. В праці отримані нові науково обґрунтовані результати, за сутністю й змістом

дослідження відповідає науковій спеціальності 081 – Право, за якою здійснено науковий пошук, та вимогам до дисертацій, позиціям п.п. 9, 11-13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 із відповідними змінами, передбаченими Постановами Кабміну України №656 від 19.08.2015 р., №1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016, № 943 від 20.11.2019, № 607 від 15.07.2020 р., а її авторка, - Мурзо Євгенія Олександрівна, заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

Офіційний опонент
професор кафедри криміналістики,
детективної та оперативно-розшукової діяльності
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор

О.П. Вашук